

Program Americké knižnice 2011

Výmenný program International Visitor Leadership Program, ktorý pripravuje Ministerstvo zahraničných vecí Spojených štátov (US Department of State), organizuje aj program pre knihovníkov nazvaný Americké knižnice (American Libraries). Cieľom multiregionálneho programu je priblížiť účastníkom rôznorodosť knižnično-informačných služieb v USA, spoznať vplyv nových informačných technológií na rôzne typy knižníc, umožniť participantom spoznať úlohy a funkcie knižníc a informačných odborníkov v americkej spoločnosti, ako aj oboznámiť sa s dôležitou komunitnej spolupráce a stratégiami amerických knižníc zameranými na ich udržateľný rozvoj. Účastníkov programu navrhujú americké ambasády jednotlivých krajín a vďaka Veľvyslanectvu USA v Bratislave som sa mohla spolu s ďalšími 19 účastníkmi z 18 krajín zúčastniť tohto programu v roku 2011, ktorý prebiehal v období 11. 6. – 2. 7. 2011.

Program začína vo Washingtone D.C. a bol venovaný predovšetkým predstaveniu podpory a financovania knižničných aktivít na federálnej úrovni. Navštívili sme Kongresovú knižnicu, Vládnu tlačovú agentúru USA (US Government Printing Office), ktorá vydáva, distribuuje a uchováva vládne dokumenty americkej federálnej vlády, a dve federálne grantové agentúry poskytujúce dotácie pre prácu knižníc. Potom sa skupina rozdelila na tri časti. Skupina, ktorá navštívila knižnicu v **Jacksone** v štáte Wyoming, bola orientovaná na komunitné služby malých knižníc a na ich význam pri ochrane kultúrneho dedičstva. Ďalšia skupina zamierila do **Portlandu** v štáte Oregon a pozorovala činnosť kultúrnych organizácií financovaných zo štátneho rozpočtu a fungovanie väčších systémov knižníc. Naša skupina sa sústredila predovšetkým na návštevu akademických knižníc. Navštívili sme **Seattle** v štáte Washington.

Všetci sme sa stretli v Minneapolise (Minnesota), kde sme strávili deň v *Minneapolis Central Library* (<http://www.hclib.org/pub>) a dozvedeli sme sa o fungovaní a financovaní tejto štátnej knižnice a o činnosti siete regionálnych knižníc štátu Minnesota MELSA (www.melsa.org). Tradičnou súčasťou programu Americké knižnice je návšteva *výročného kongresu Americkej asociácie knižníc* (American Library Association, ALA) – tentoraz sa konal v New Orleans.

Záver programu sa odohral v **New Yorku**, kde sme mali možnosť prezrieť si známu budovu Newyorskej verejnej knižnice (New York Public Library – NYPL, <http://www.nypl.org/>) – Stephen A. Schwarzmann Building a jednu z hlavných odborových knižníc NYPL – *Knižnicu pre vedy, priemysel a podnikanie* (Science, Industry and Business Library, <http://www.nypl.org/locations/sibl>). Knižnica je zameraná na poskytovanie služieb pre podnikateľov a záujemcov o pracovné miesta.

Okrem newyorskej verejnej knižnice sme mali možnosť vidieť centrálnu knižnicu *Brooklynskej verejnej knižnice* (Brooklyn Public Library – <http://www.brooklynpubliclibrary.org/central/>) a jej pobočku *Flatbush Library*, ktorá poskytuje služby komunitne obyvateľov karibského pôvodu. Záver programu patril predstaveniu špeciálnych knižníc, ktoré pôsobia v *Metropolitnom múzeu umenia* (Metropolitan Museum of Art), jednom z najväčších a najstarších múzeí umenia na svete (<http://www.metmuseum.org/research/libraries-and-study-centers>).

Z navštívených inštitúcií a predstavených činností by som chcela obrátiť pozornosť na dve oblasti.

1. Grantová podpora činnosti knižníc

Počas pobytu vo Washingtone DC nám bola predstavená činnosť dvoch federálnych grantových agentúr, ktoré sa zameriavajú aj na činnosť knižníc.

■ **National Endowment for the Humanities** (NEH – <http://www.neh.gov/>) je nezávislá grantová agentúra federálnej vlády USA založená v roku 1965. Hlavným poslaním agentúry je podpora výskumu, inovácií v oblasti kultúry a umenia a v oblasti ochrany kultúrneho dedičstva. Finančné prostriedky sú určené napr. na podporu vyučovania humanitných predmetov, pre výskum, ale aj na rozvoj celoživotného vzdelávania, umožnenie prístupu ku kultúrnym a vzdelávacím zdrojom.

Granty sú udeľované z rozpočtu amerického kongresu. Príjemcami grantov sú typické kultúrne inštitúcie (múzeá, knižnice, archívy), ale aj univerzity, verejné televízne a rozhlasové stanice a jednotlivci, ktorí pracujú vo výskume týkajúcom sa humanitných vied. Prehľad podporovaných oblastí je na <http://www.neh.gov/projects/index.html>.

Pretože knižnice sú typickými príjemcami grantov agentúry, existuje rozsiahla spolupráca s ALA. NEH prideliť granty na drobné aj väčšie projekty týkajúce sa podujatí knižnice, vydávaných publikácií, prestavby budov knižníc, tréningu knihovníkov, ochrany knižničných fondov.

Niekoľko rokov beží napr. grantový program na podporu čítania *We the People* (<http://www.wethepeople.gov/>), ktorého cieľom je priviesť mladých ľudí k čítaniu klasických kníh o americkej histórii a kultúre. Ročne vyberú z prihlásených inštitúcií niekoľko tisíc školských a verejných knižníc (v roku 2011 to bolo 4 000 knižníc), ktoré dostanú zásielku kníh

pre mladých čitateľov na vybranú tému. Knižnice získané tituly propagujú na sériách prezentácií, besied a verejných čítaní. Na prípravu týchto propagačných podujatí získavajú tiež potrebné propagačné materiály.

Projekt *Prime Time* (www.leh.org) je zameraný na podporu medzigeneračného čítania. Program beží od roku 1991 a má vypracovanú presnú metodiku výberu literatúry, spôsobu čítania, spôsobu diskusie o knihách prostredníctvom otvorených otázok, používania najvhodnejších metód kolektívneho vyučovania. Diskusie vedú vyškolení facilitátori, ktorí podporujú kritické myslenie a vyjadrovanie názorov, schopnosť klásť otázky. Zmyslom je ukázať rodinám a jednotlivcom, ako môže literatúra obohatiť myslenie a konanie človeka, zároveň predstaviť rodinám knižnice a ich zdroje. O výsledkoch tohto programu vyšla aj štúdia (<http://www.leh.org/primetime/pt10yrstudy.pdf>).

Manifold Greatness (<http://www.manifoldgreatness.org/>)

Multimediálne webové stránky približujúce vznik a vývoj autorizovanej verzie prekladu biblie od kráľa Jakuba boli vytvorené k 400. výročiu vzniku prekladu (1611). Projekt sa realizoval v spolupráci knižníc Oxfordskej univerzity, shakespearovskej knižnice vo Washingtone DC – Folger Shakespeare Library a Univerzity v Austine. Web má poučnú verziu pre deti, veľa pridaných multimédií a sympatické je, že odkazuje na návštevu najbližšej knižnice – v roku 2011 okrem webu bola pripravená aj výstava k výročiu, ktorá putovala po knižniciach celých USA.

Digging into Data Challenge (<http://www.diggingintodata.org/>)

Táto grantová súťaž bola vytvorená NEH (The National Endowment for the Humanities) a ďalšími tromi medzinárodnými vedeckými spoločnosťami v roku 2009. Umožňuje spoluprácu vedcov USA, Veľkej Británie a Kanady v oblasti humanitných a sociálnych vied a podporuje inovatívne výskumné techniky pri analýzách veľkých počtov údajov. Zároveň zabezpečuje efektívny prístup a zdieľanie materiálov prostredníctvom repozitárov dát a dokumentov. Základnou myšlienkou, ktorá podporila vznik grantu, bola otázka, „čo urobíme s miliónom kníh“. Vedci majú prístup k obrovskému počtu digitalizovaných údajov a dokumentov, ktoré nikdy nemôžu prečítať. Čo to znamená pre ich výskum, ako je možné také množstvo dát použiť? Granty teda podporujú inovatívne technologické riešenia sprístupnenia množstva súborov rôznych typov dokumentov a formátov prostredníctvom moderných technológií. Víťazné vedecké tímy z roku 2011 si rozdelia 4,8 mil. amerických dolárov (pozri <http://www.neh.gov/news/archive/20120103.html>).

■ Institute of Museum and Library Services – <http://www.ims.gov/>

Ďalšia federálna grantová agentúra, ktorá podporuje činnosť múzeí a knižníc (v USA je podľa IMLS 17 500 múzeí a 123 000 knižníc) s cieľom podporiť inovácie, celoživotné vzdelávanie a kultúrne a spoločenské povedomie a angažovanosť obyvateľstva. Inštitút pracuje na národnej úrovni v koordinácii so štátnymi a miestnymi organizáciami. Financie sú pridelované podľa počtu obyvateľov jednotlivých štátov prostredníctvom 53 štátnych agentúr. Rozpočet pre všetkých 53 štátov v roku 2011 bol 160 032 000 dolárov.

Knižnice majú možnosť žiadať o grantové prostriedky v niekoľkých programoch. Agentúra pripravuje aj špeciálny program pre pôvodné americké obyvateľstvo – indiánske kmene a pôvodné obyvateľstvo Aljašky (Native American Library and Museum Services Grant Program), kde prijímateľmi financií sú síce indiánske kmene a aljašské pôvodné obce a korporácie, knižnice a múzeá však bývajú zapojené do administrácie projektu.

Príklady grantových programov pre knižnice:

National Leadership Project Grants

Granty sú určené na presadenie inovácií v knižniciach, múzeách a galériách, na podporu ochrany dokumentov a znalostí prostredníctvom moderných technológií, na prehĺbenie vedomostí vo využívaní moderných technológií v kultúrnych inštitúciách.

http://www.ims.gov/about/21st_century_skills_success_stories.aspx

Laura Bush 21st Century Librarian Program

Podporuje získavanie a výchovu budúcej generácie knihovníkov, pedagógov a vedcov z oblasti knihovníctva a výskum mladých vedcov.

<http://www.ims.gov/applicants/detail.aspx?GrantId=9>

Learning Labs in Libraries and Museums

Podporuje budovanie takmer 30 učebných laboratórií v knižniciach a múzeách celej krajiny. Cieľom je zaangažovať žiakov druhého stupňa základných škôl a stredoškolákov do kolaboratívneho vyučovania založeného na mentorstve a využívajúceho digitálne aj tradičné médiá. Vyučovanie prebieha priamo v laboratóriách, ale aj online, a je postavené na súčasných výskumoch o digitálnych médiách a vzdelávaní mládeže.

http://www.ims.gov/about/learning_labs.aspx

Sparks! Ignition Grants for Libraries and Museums

Ide o malé granty na podporu knižníc, múzeí a archívov pri testovaní a vyhodnocovaní špecifických inovácií pre činnosť a služby inštitúcií. Granty podporujú nasadenie, testovanie a vyhodnocovanie sľubných a priekopníckych nástrojov, služieb alebo organizačných zmien.

<http://www.ims.gov/applicants/detail.aspx?GrantId=19>

Veľkou pomocou pre žiadajúce inštitúcie sú vzorové žiadosti o projekty pre jednotlivé oblasti:
http://www.imls.gov/applicants/sample_applications.aspx.

Knižniciam pomáhajú aj blogy zamerané špeciálne na informácie o prístupných grantoch, napr.:
<http://librarygrants.blogspot.com/>
<http://www07.grants.gov/>

2. Learning commons – služby akademických knižníc pre študentov

Pod výrazom learning commons (alebo information resp research commons) rozumieme koncepciu služieb knižníc pri získavaní, spracovaní a poskytovaní dokumentov a informácií študentom alebo pedagógom. Ide buď o zmenu systému prístupňovania existujúcich informačných zdrojov, alebo aj o úplnú zmenu modelu služieb, ktorá zahŕňa úpravu fyzického prostredia knižníc, zmenu organizácie práce tak, „aby vznikol integrovaný model služieb na získavanie spracovanie a prezentáciu informácií, učenie a informačno-technickú podporu“ (Jedličková 2004).

Koncepcia je v posledných rokoch populárna nielen v USA. Na konferencii CASLIN 2010 o integrácii služieb, o podpore kolaboratívneho štúdia v knižniciach, ako aj o learning, resp. research commons diferencovaných pre študentov a doktorandov hovoril Jay Schaffer z *University of Massachusetts Amherst* (http://www.library.umb.sk/caslin2010/material/jay_schafer/text.pdf).

Zásadným znakom je práve integrácia prístupu k informáciám a vytvorenie čo najlepších podmienok pre prácu s nimi – či už formou jednotného rozhrania pre databázy a elektronické zdroje, ktoré knižnica vlastní, alebo aj pretvorenia fyzického priestoru tak, aby poskytoval viac možností aj na „neknížničné“ činnosti, ktoré študenti pri príprave potrebujú. Knižnica sa tak stáva súčasťou vzdelávacieho procesu. Priestory podporujú tímovú prácu, niektoré knižnice umožňujú priame vyučovanie v učebniach, prípadne laboratóriách. V knižniciach okrem štúdia možno oddychovať, jesť, schádzať sa s priateľmi, organizovať vlastné akcie a pod. Knihovníci sú školení nielen v odborných otázkach, ale aj v oblasti základných komunikačných zručností – ako riešiť konflikty, ako podporiť študentov, ktorí sú napr. v strese pred skúškami.

Návšteva oboch akademických knižníc v Seattli bola sústredená na predstavenie implementácie konceptu learning commons. Obe knižnice otvorili nové priestory pre kolaboratívne štúdium v roku 2010.

University of Washington

Je to najväčšia univerzita na stredozápade USA a patrí k najlepším štátnym univerzitám v USA, tzv. Public Ivy. Univerzitná knižnica (<http://www.lib.washington.edu/>) sídli v troch kampusoch a slúži takmer 49 tisícom študentom a 700 doktorandom. Študenti majú k dispozícii viac ako 70 tzv. subject librarians, ktorí ich sprevádzajú počas celého štúdia a radia pri vyhľadávaní odborných informácií, pri rozhodovaní sa o výskumných nástrojoch a metódach pri tvorbe študentských a vedeckých prác. Majú na starosti výber, spracovanie literatúry z odboru a celý komplex informačných a konzultačných služieb. Knihovníci vyučujú aj na iSchool (škola informačných štúdií, ktorá je súčasťou univerzity).

Na vlastných webových stránkach <http://www.lib.washington.edu/subject/librarians/> ponúkajú odborní knihovníci relevantné informácie, dokumenty, príručky, odkazujú na potrebné databázy.
<http://guides.lib.washington.edu/content.php?pid=261753&sid=2160768>
<http://guides.lib.washington.edu/biology>

Koncepcia learning commons na Washingtonskej univerzite sa snaží vychádzať v ústrety potrebám študentov aj fakúlt, ktoré sa s nárastom informácií dostupných na webe a digitálnych materiálov, ako aj nárastom interdisciplinárnych odborov zmenila. Fyzická úprava priestorov poskytuje prostredie pre kolaboratívnu prácu, a tak študenti aj pedagógovia dostávajú priestor na vzájomnú výmenu názorov, diskusie o výskume a tiež podporu pri všetkých štádiách výskumnej činnosti: vyhľadávaní informácií a dokumentov, písaní, publikovaní aj financovaní výskumu. Learning commons vytvára priestor aj na prezentáciu výsledkov výskumu a príležitosť dozvedieť sa, na čom pracujú kolegovia a spolužiaci.

Zmena konceptu poskytovania služieb nebola lacnou záležitosťou, na zmenu dizajnu priestorov – prestavbu aj zariadenie nábytkom – vynaložila univerzita 300 000 dolárov, pričom ďalších viac ako 15 000 dolárov na zariadenie získala z privátnych darov a grantov. Veľké výdavky (viac ako 40 000 dolárov) boli tiež na IT zariadenia (počítače, plazmové obrazovky, kopírky, skenery a pod.). <http://commons.lib.washington.edu/images/fact-sheet>

Research common priestory boli otvorené v Seattli v budove Allen Library v novembri 2010. Prízemie knižnice sa premenilo na komplex otvoreného priestoru a menších uzavretých alebo polouzavretých boxov v ružových a zelených odtieňoch, kde študenti môžu pracovať v prostredí bohato vybavenom technológiami (počítače, plazmové obrazovky, plátna, tlačiarne, kopírky) a v pohodlných stoličkách, kreslách a pohovkách. Priestory sú flexibilné, nábytok je premiestňovateľný. Knihovníci poradia v otázkach autorských práv, pri tvorbe posterov a prezentácií, písaní grantových žiadostí a pri príprave výskumu.

Obrázok 1, 2, 3 – learning commons na University of Washington – priestory na kolaboratívne štúdium

Na webovej stránke univerzity nájdu študenti stránky o learning commons (<http://commons.lib.washington.edu/>), prostredníctvom ktorých si môžu tiež rezervovať niektorú z miestností, získať informácie o ponúkaných technológiách, o priestoroch a nájsť pomoc konzultantov.

Informácie o nových službách nájdu študenti aj na blogu: <http://uwresearchcommons.wordpress.com/>.

Seattle University

Súkromná univerzita v Seattle bola založená roku 1891 ako jezuitská katolícka univerzita. Navštevuje ju viac ako 7 900 študentov na 8 školách a fakultách.

V roku 2010 v kampuse v Seattli otvorili novú budovu *Lemieux Library* (<http://www.seattleu.edu/library/>), projektovanú ako tzv. zelenú stavbu so systémom úspornej klimatizácie a recyklácie vody.

Obrázok 4 Budova Lemieux Library je v príjemnom prostredí.

Obrázok 5 Relaxačná zóna

Bola to najväčšia doterajšia investícia školy (55 mil. USD). Stará budova Lemieux Library z roku 1966 bola prestavaná a doplnená o priestor pre McGoldrick Learning commons.

Univerzita ponúka bohaté vybavenie informačnými technológiami, rozmanité prostredie vhodné na výskum, individuálne aj skupinové štúdium, priestor na prezentáciu výsledkov, ako aj relaxačné a občerstvovacie zóny.

Pre štúdium je k dispozícii 15 skupinových miestností, v ktorých sa dá prostredníctvom rezervačného panelu na miestnosti alebo prostredníctvom webu rezervovať čas na štúdium, ďalej čítárne a miestnosti na individuálne štúdium a 6 konzultačných zón, tzv. „consulting cubicles“, ktoré sa nachádzajú v blízkosti príručných fondov, kde zároveň nájdu pomoc knihovníkov alebo konzultantov z radu študentov.

Obrázok 6 Možnosť rezervácie miestnosti na štúdium

Obrázok 7 Učebňa ako súčasť knižnice

V budove knižnice sa nachádzajú aj učebne zariadené nahrávacími a didaktickými technológiami. Pre študentov žurnalistiky je k dispozícii rozhlasové a televízne štúdium a auditorium na prezentáciu.

Okrem možnosti študovať a pripravovať si školské práce môžu študenti využívať služby, ktoré im knižnica poskytuje v spolupráci s fakultami a študentmi dobrovoľníkmi:

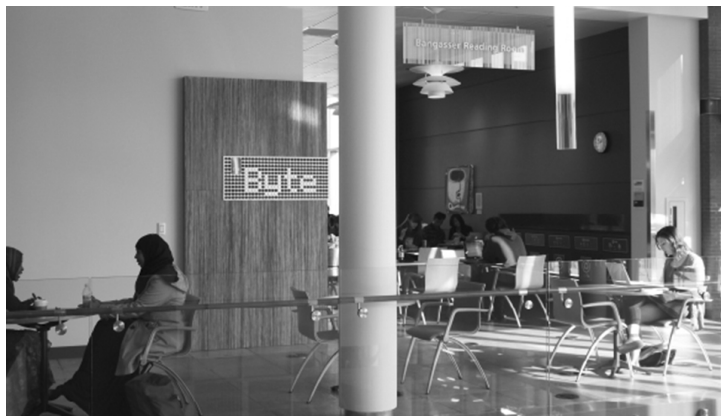
- **Research services** – súbor služieb, ktoré pomôžu študentom pri realizácii výskumu potrebného počas štúdia:

- online databázy článkov a kníh
- knihy a videá dostupné v katalógu knižnice
- zbierka elektronických časopisov knižnice
- online návody pre výskum vytvorené knihovníkmi
<http://libguides.seattleu.edu/>
- osobná pomoc pri výskume a vyhľadávaní informácií
- prehľadný online návod, ako začať výskum Research Path <http://libguides.seattleu.edu/researchpath>
- návody, ako citovať a vytvárať zoznamy použitej literatúry
<http://libguides.seattleu.edu/content.php?pid=131797&sid=1130102>

- **Learning Assistance** – individuálne konzultácie so špecialistami na učenie, možnosť osvojiť si techniky učenia sa, organizovania času počas štúdia, čítania s porozumením, techniky efektívnej tvorby prehľadu témy. Špecialisti poradia študentom, ako sa lepšie sústrediť na štúdium, ako sa pripraviť na skúšky, ako zvládať stres pred skúškami a pod. Študenti môžu pracovať s tútormi, ktorí sú zameraní na jednotlivé odbory alebo skupiny odborov, alebo sa zapojiť do facilitačných študijných skupín. Tie poskytujú príležitosť na prehĺbenie si obsahu študijných predmetov, precvičenie si vedomostí. Skupiny vedú študenti, ktorí už predmet úspešne absolvovali. Študenti facilitátori spolupracujú s profesormi na tvorbe materiálov a príkladov, ktoré umožnia porozumieť obsahu. Inou formou podpory učenia je organizovanie interaktívnych workshopov zameraných na témy, ktoré študenti potrebujú – manažment času, stratégie čítania, efektívne zhrnutie obsahu, testovacie metódy.

- **Writing centre** pomáha najmä novým študentom osvojiť si zručnosti potrebné na napísanie dobrých študentských a vedeckých prác – od esejí cez ročníkové až po záverečné práce. Informácie od konzultantov a na webe pomôžu zostaviť prácu od porozumenia zadania, cez návrh štruktúry, získavanie informácií a dokumentov, po zostavovanie a písanie prác a dodržanie formálnych náležitostí.
<http://www.seattleu.edu/writingcenter/Default.aspx?id=17118>

- **Math-Lab** – služba, ktorú prevádzkuje katedra matematiky pre študentov hlavne nižších ročníkov, ktorí majú problémy pri príprave na prírodovedné predmety. Funguje približne 35 hodín týždenne s 8 až 12 talentovanými študentmi prírodných vied, techniky a matematiky, ktorí ako dobrovoľníci alebo ako brigádnicí pomáhajú učiteľom doplniť vedomosti a riešiť problémy, na ktoré nie je počas vyučovania čas.

Obrázok 8 Kaviareň BYTE v budove knižnice

Koncepcia learning commons v oboch akademických knižniciach preukázala zameranie knižníc na informačný servis, na pomoc pri písaní prác, na vytvorenie podmienok pre štúdium aj oddych počas štúdia, na prezentáciu výsledku štúdia a primárne využívanie elektronických zdrojov.

Naša skupina strávila tri týždne poznávaním rôznych typov knižníc, ktoré sa nachádzali v rozličných častiach USA. Videli sme, ako lokalita a miestna populácia ovplyvňujú aj činnosť knižníc. Koncepcia knižníc je zameraná na využívanie elektronických dokumentov, na presúvanie čo najväčšieho množstva služieb na internet a pretváranie budov knižníc tak, aby ich mohli navštevovať používatelia, ktorí v knižnici okrem štúdia chcú tráviť čas aj inými, „neknížničnými“ aktivitami.

Použitá literatúra:

- JEDLIČKOVÁ, Petra. Information Commons: myšlenková i fyzická revolúcia v knihovniach. *Ikaros* [online]. 2004, roč. 8, č. 3 [cit. 2002-03-08]. Dostupný na [www: <http://www.ikaros.cz/node/1588>](http://www.ikaros.cz/node/1588). URN-NBN:cz-ik1588. ISSN 1212-5075.
- SCHAFFER, Jay. Addressing the Challenges of Change Through Collaboration. In *CASLIN 2010* [online]. 2010 [cit. 2012-03-12]. Dostupné z: http://www.library.umb.sk/caslin2010/material/jay_schafer/text.pdf

Mgr. Daniela Tóthová
daniela.tothova@kniznicapezinok.sk